

Correctievoorschrift HAVO

2016

tijdvak 1

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 63 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – Van cacao boon tot chocolade

1 **maximumscore 1**

tropische landschapszone

2 **maximumscore 2**

- 1 periferie
- 2 centrum
- 3 centrum
- 4 (semi)periferie
- 5 centrum / semiperiferie

indien vijf antwoorden juist	2
indien vier antwoorden juist	1
indien drie of minder antwoorden juist	0

Vraag	Antwoord	Scores
3	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Indonesië • Juiste oorzaken zijn: <ul style="list-style-type: none"> – In dit land worden relatief veel cacaobonen verwerkt tot halffabricaten/eindproducten / vindt relatief veel exportvalorisatie plaats. – Dit land heeft een relatief grote interne markt (voor cacao-producten). 	<p>1</p> <p>1</p>
4	maximumscore 2	
	Een juiste redenering is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De economische groei/welvaartsgroei in opkomende landen als China kan leiden tot een grotere consumptie van chocolade en dus kan er meer verwerking/distributie van cacao in de haven van Amsterdam plaatsvinden • maar door de groeiende afzetmarkt in opkomende landen als China kan (op termijn een deel van) de verwerking/distributie van cacao uitgeschoven worden naar die landen 	<p>1</p> <p>1</p>
5	maximumscore 2	
	Een juiste redenering is:	
	<ul style="list-style-type: none"> • De kleine familiebedrijven zullen door deze afspraak (geen kinderen meer kunnen laten werken en) duurdere arbeidskrachten moet inhuren • zodat hun concurrentiepositie ten opzichte van de grote plantages verslechtert (en er meer cacaobonen verbouwd zullen worden op grote plantages) 	<p>1</p> <p>1</p>

Opgave 2 – Investerings in Afrika

6	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Uit het antwoord moet blijken dat West-Europese landen investeerden in de aanleg van infrastructuur om grondstoffen / delfstoffen / landbouwproducten uit Afrika te halen • Juiste antwoorden zijn: <ul style="list-style-type: none"> – De steden / economische centra werden niet door spoorwegen en wegen met elkaar verbonden. – De infrastructuur werd vernield tijdens postkoloniale conflicten. – De infrastructuur werd onvoldoende onderhouden. 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
7	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> Nigeria en Algerije atlaskaart 178A 	1 1
	<p><i>Opmerking</i> Alleen als beide landen juist zijn, 1 scorepunt toekennen.</p>	
8	<p>maximumscore 1</p> <p>digitale infrastructuur of voorbeelden daarvan zoals draadloze netwerken, internet, netwerken voor mobiele telefonie</p>	
9	<p>maximumscore 2</p> <p>Juiste veranderingen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> demografisch: het geboortecijfer zal moeten dalen / de demografische transitie zal moeten worden doorlopen / het geboorteoverschot zal moeten dalen politiek: conflicten zullen moeten worden beëindigd / er zal een verandering moeten plaatsvinden richting meer <i>good governance</i> / corruptie zal moeten worden teruggedrongen 	1 1

Aarde

Opgave 3 – De Baai van Ha Long in Vietnam

10	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> er zich op de zeebodem grote hoeveelheden kalkskeletjes van micro-organismen en/of schelpen ophopen die in de loop van de tijd worden samengedrukt tot kalksteen 	1 1
11	<p>maximumscore 2</p> <p>De juiste oorzaken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> In Vietnam is de gemiddelde temperatuur hoger dan in West-Europa In Vietnam valt gemiddeld meer neerslag dan in West-Europa 	1 1
12	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> wortels van planten/struiken in (spleten van) het gesteente gaan groeien en dat deze groeiende wortels het gesteente op den duur uit elkaar drukken 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
13	maximumscore 2 Uit de beschrijving moet blijken dat	
	• golven tegen (de onderkant van) de kalksteentorens aanslaan / de zee (de onderkant van) de kalksteentorens uitschuurt	1
	• en dat daardoor de kalksteentorens worden ondergraven / uiteindelijk zullen instorten	1

Opgave 4 – Het klimaat in Azië

14	maximumscore 2 a Ürümqi b Lhasa c Dhaka d Norilsk	
	indien vier antwoorden juist	2
	indien drie of twee antwoorden juist	1
	indien minder dan twee antwoorden juist	0
15	maximumscore 2 Een juiste uitleg is:	
	• In de wintermaanden bevindt zich een hogedrukgebied boven het vasteland van Azië (oorzaak)	1
	• waardoor er overwegend dalende (en dus droge) lucht is / de wind overwegend afluig (en droog) is (gevolg)	1
	of	
	• In de wintermaanden is sprake van dalende lucht boven het vasteland van Azië (oorzaak)	1
	• waardoor de lucht meer vocht kan bevatten / er geen condensatie plaatsvindt (gevolg)	1
16	maximumscore 2 Juiste oorzaken zijn:	
	– Het westen van China ligt in de regenschaduw van gebergten als de Himalaya.	
	– Het westen van China ligt diep landinwaarts / ver van zee.	
	per juiste oorzaak	1

Vraag	Antwoord	Scores
17	<p>maximumscore 2</p> <p>Juiste oorzaken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Het oosten van Rusland ligt hoger dan het westen. – Het oosten van Rusland staat minder onder invloed van de matigende invloed van zee dan het westen. – Het oosten van Rusland staat meer/langer onder invloed van hoge luchtdruk dan het westen. <p>per juiste oorzaak</p>	1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – De uitbarsting van Krakatau in 1883

18	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • ten zuiden/zuidwesten van Java en Sumatra subductie plaatsvindt / de Indisch-Australische plaat wegduikt onder de Euraziatische/Sundaplaat • waarbij de wegduikende plaat smelt / omhooggerichte magmastromen ontstaan 	1 1
19	<p>maximumscore 2</p> <p>De juiste kenmerken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een hoog gasgehalte • een hoge viscositeit / sterke stroperigheid/taaiheid 	1 1
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de uitleg moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teloek Betoeng en Semangka aan het uiteinde van een trechtervormige baai liggen (oorzaak) • waardoor het zeewater bij de tsunami extra hoog werd opgestuwd (gevolg) 	1 1
21	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> • een nieuwe vulkaan / een nieuw eiland is gevormd (in de caldera) • doordat er magma richting het aardoppervlak bleef stromen 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 6 – Landbouw in Indonesië

22 maximumscore 2

- Een relatief groot deel / 38,3% van de beroepsbevolking werkt in de landbouw 1
- De landbouw levert slechts een kleine bijdrage aan het bbp / een bijdrage van 15,8% aan het bbp 1

23 maximumscore 1

- a Java
- b Sumatra
- c Kalimantan

Opmerking

Alleen als alle drie de eilanden juist zijn, 1 scorepunt toekennen.

24 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de ITCZ een periode van het jaar ten noorden van Indonesië ligt (zodat Java en Bali onder invloed komen van hoge luchtdruk / dalende lucht / droge lucht uit Australië) (oorzaak) 1
- waardoor een droge periode ontstaat (die irrigatie nodig maakt) (gevolg) 1

25 maximumscore 2

- Een juist voordeel voor Indonesië is: 1
Door deze verandering kan Indonesië (meer) landbouwproducten exporteren.
- Juiste nadelen voor Indonesië zijn: 1
 - Door deze verandering worden (kleinschalig producerende) boeren van hun land verdreven. / ontstaat sociale onvrede.
 - Door deze verandering kunnen voedseltekorten optreden op lokale markten.

Leefomgeving

Opgave 7 – Stedelijke ontwikkelingen in Haarlem

26 maximumscore 2

- Een juiste oorzaak is: 1
Haarlem ligt in een heel dichtbevolkt deel van Nederland / ligt vlak bij andere primaire regionale centra / Amsterdam
- Juiste voorbeelden van voorzieningen zijn: 1
 - een universiteit of hogeschool
 - een schouwburg / groot theater / concerthal
 - een rechtbank
 - een ziekenhuis
 - een groot voetbalstadion
 - een groot warenhuis
 - een groot intercitystation

Opmerking

Alleen als er twee juiste voorbeelden zijn gegeven, 1 scorepunt toekennen.

27 maximumscore 4

De juiste indeling is:

a	b	c
industrialisatie	suburbanisatie	re-urbanisatie
urbanisatie	verpaupering/verloedering in de negentiende-eeuwse wijken	gentrification
de bouw van stationsbuurten	de sterke toename van de ruimtelijke segregatie	de ontwikkeling tot een creatieve stad

- indien negen ontwikkelingen juist 4
- indien acht of zeven ontwikkelingen juist 3
- indien zes of vijf ontwikkelingen juist 2
- indien vier ontwikkelingen juist 1
- indien minder dan vier ontwikkelingen juist 0

Vraag	Antwoord	Scores
28	maximumscore 3 Een juist antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> Fabriek: in de tweede helft van de negentiende eeuw vond industrialisatie plaats en dat gebeurde vooral aan de rand van de toenmalige steden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> (Bovengrondse) parkeergarage: in de jaren zeventig van de twintigste eeuw gingen mensen buiten de steden wonen, maar bleven wel met de auto naar de steden toekomen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Een combinatie van wonen, winkelen en horeca: tegenwoordig worden dergelijke hoogwaardige functies gecombineerd om een aansluiting te maken op de bestaande stadscentra / omdat ze tegemoet komen aan de wensen van moderne stadsbewoners 	1

Opgave 8 – Het Regelwerk Pannerden

29	maximumscore 2 Juiste antwoorden zijn:	
	– Klimaatverandering zal leiden tot een onregelmatiger neerslagregiem in het stroomgebied van de grote rivieren (met dus vaker een periode met extreem veel neerslag).	
	– Door zeespiegelstijging vindt meer opstuwing plaats bij de monding van de rivieren.	
	– Neerslag valt vaker in de vorm van regen.	
	per juiste antwoord	1
30	maximumscore 2 uitspraak 1 - waar uitspraak 2 - niet waar uitspraak 3 - waar	
	indien drie antwoorden juist	2
	indien twee antwoorden juist	1
	indien minder dan twee antwoorden juist	0
31	maximumscore 1 Uit het antwoord moet blijken dat de Waal ook bij een lage waterafvoer bevaarbaar moet zijn voor de scheepvaart.	
32	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> Uiterwaarden vergraven: de bergingscapaciteit van de uiterwaarden / het buitendijks gebied wordt vergroot 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Obstakels verwijderen: de afvoer van het rivierwater wordt bevorderd 	1

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 26 mei naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1

bron 1 vrij naar: www.mvonderland.nl

bron 2 vrij naar: OneWorld, maart 2012

Opgave 3

bron 1 vrij naar: cruisehalong.biz

Opgave 4

bron 1 vrij naar: www.klimadiagramme.de

Opgave 5

bron 1 bron: Cito

bron 2 vrij naar: <http://wikimedia.org>

Opgave 6

bron 1 vrij naar: United States Department of Agriculture, Indonesia: Stagnating Rice Production Ensures Continued Need for Imports, 2012

bron 2 vrij naar: <http://wikimedia.org>

Opgave 7

bron 1 vrij naar: Gemeente Haarlem

bron 2 vrij naar: www.haarlem-raaks.nl en www.volkskrant.nl

Opgave 8

bron 1 bron: Cito

bron 2 bron: <https://beeldbank.rws.nl>, Rijkswaterstaat, Ruimte voor de Rivier, Ruben Smit

bron 3 vrij naar: Rijkswaterstaat, Infographic Regelwerk_Pannerden.pdf